

Sveučilište u Zagrebu

ANALIZA HLAPLJIVIH SPOJEVA U HRANI

Katarina Sopko Stracenski

Kemijski seminar I

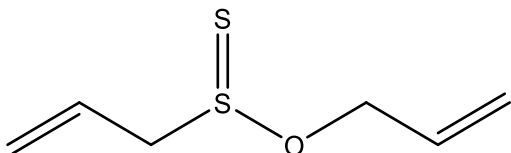
Sveučilišni poslijediplomski studij Kemije, akad. god. 2022./2023.

Prema radu: M. Starowicz, *Separations* **8** (2021) 158.

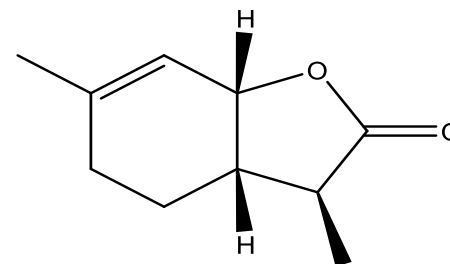
- **odoransi** - kemijski spojevi koji potiču osjet mirisa
- lakohlapljivi organski spojevi (engl. *volatile organic compounds*, VOCs), $M_r < 300$; mirisna svojstva uzrokovana strukturom i fizikalnim osobinama (način vezanja na proteinske mirisne receptore u nosu)
- mirisan spoj: prisutan od koncentraciji većoj od njegova praga mirisa
- mirisni spojevi u hrani: često nizak prag mirisa (ng L^{-1} ili ng kg^{-1}), kompleksna matrica → zahtjevna ekstrakcija, identifikacija i kvantifikacija
- nepoželjni mirisi (engl. *off odours*) - rezultat nepravilnog proizvodnog procesa, prirodne degradacije produkata ili nepravilnog skladištenja

- 12 000 identificiranih hlapljivih spojeva u hrani, 5% ima značajnu ulogu u formiranju arome → „općeniti” (Tablica 2.) i „individualni” odoransi

a)

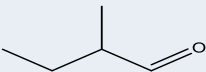
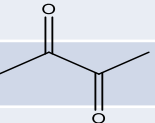
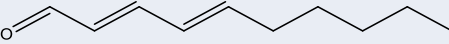
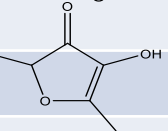
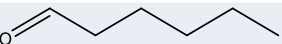
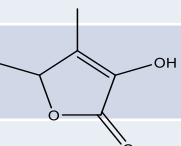
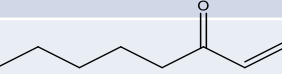
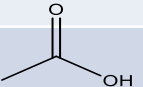
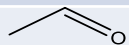
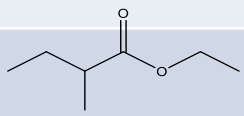
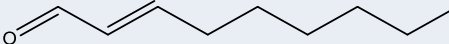
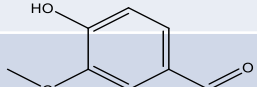
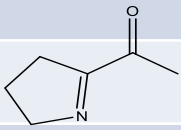
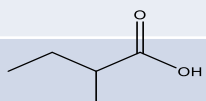
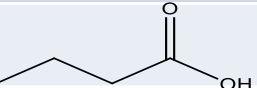

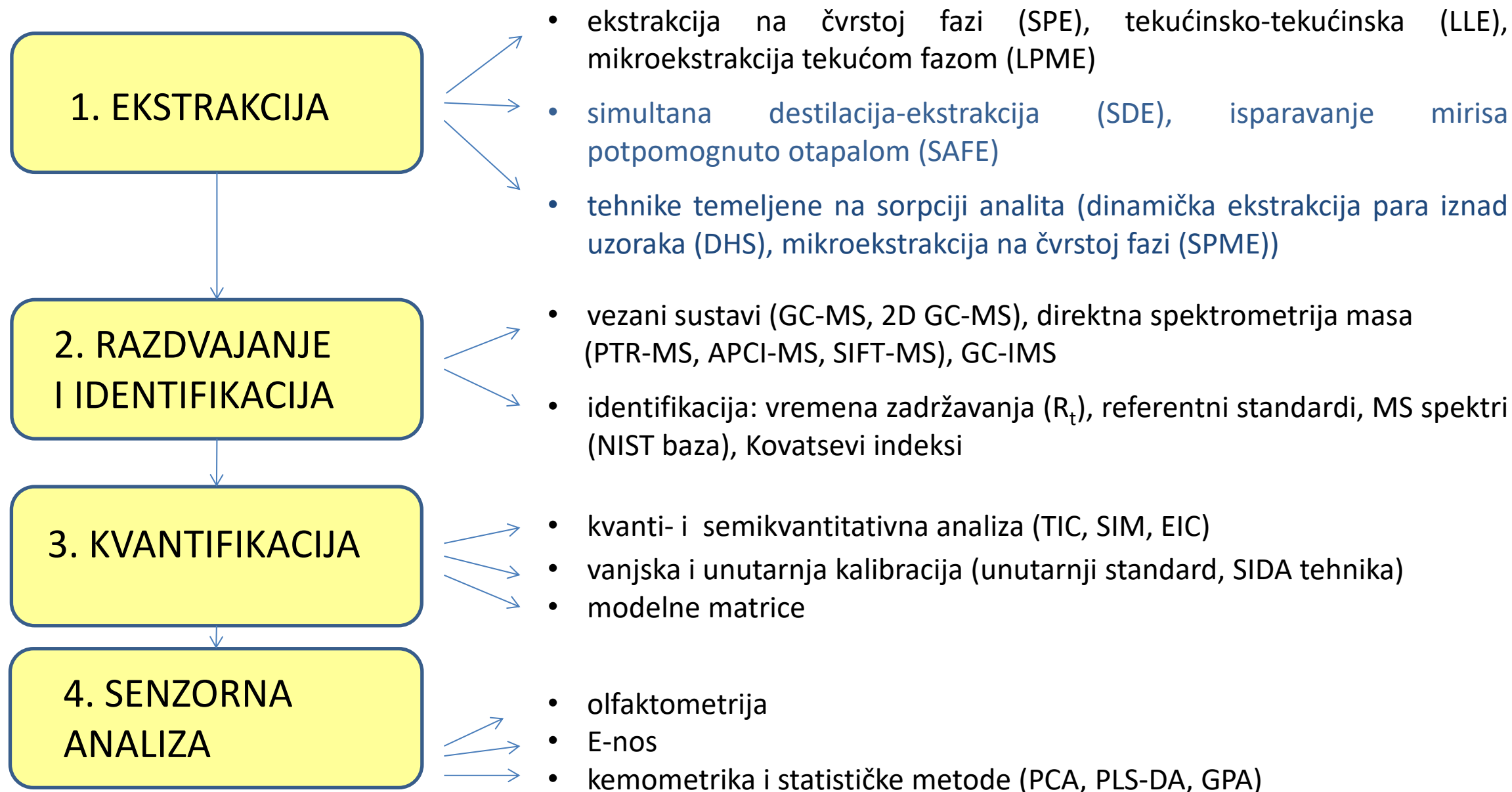
b)

Slika 1. Strukture alicina, odoransa karakterističnog za češnjak (a) i „vinskog laktone” (b)

- „mirisni kod/uzorak”: 3 - 40 spojeva (npr. konjak - 36 ključnih molekula, maslac – 3)
- doprinos pojedinog spoja aromi: koncentracija, prag mirisa, interakcije s matricom i drugim hlapljivim komponentama

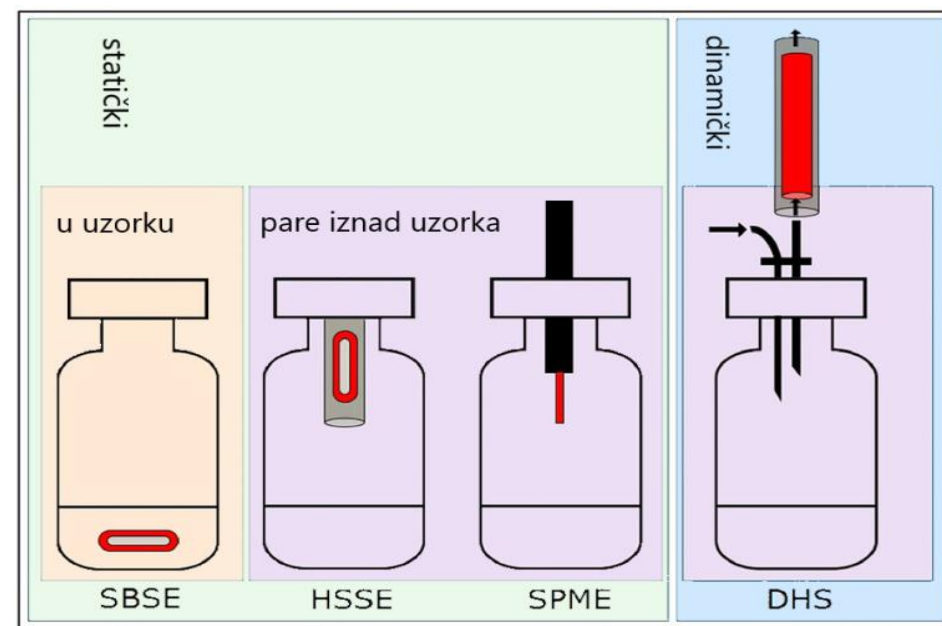
	Spoj	Opis mirisa	Primjer	Struktura
1	metional	poput rajčice	rajčica, tropsko voće, meso, sir	
2	2- i 3-metilbutanal	poput slada	eterična ulja naranče, limuna; prerađena hrana (pivo, sir, čokolada)	
3	butan-2,3-dion	poput maslaca	maslac, alkoholna pića, prirodna ulja	
4	(2E,4E)-deka-2,4-dienal	masno, prženo	maslac, riba, čips, pečeni kikiriki, heljda	
5	furaneol	slatko, karamela, jagoda	jagoda, ananas, rajčica	
6	heksanal	poput trave, zeleno	različito voće i povrće	
7	sotolon	curry, javorov sirup, karamela	piskavica, ljekoviti ljupčac	
8	1-okten-3-on	plijesan	gljive, matičnjak, <i>off odour</i> u vinu	
9	etanska kiselina	ocat	ocat	
10	etanal	svjež, voćni	kava, kruh, zrelo voće	
11	etil 2- metil-butanoat, etil 3- metil-butanoat	voćni	različito voće	
12	(E)-2-nonenal	karton, neugodan mastan miris, trava	masti i ulja, šparoge, kupina	
13	vanillin	vanilija	sladoled, čokolada, karamela, kava	
14	2-acetil-1-pirolin	pečeno, kokice	karakterističan miris kore bijelog kruha	
15	2- i 3-metilbutanska kiselina	sirast, miris znoja	voće (jabuka, marelice)	
16	butanska kiselina	znojno	maslac, sirovo mlijeko, životinjske masti i biljna ulja	

- ekološki prihvatljivije, bez upotrebe organskog otapala, manja količina uzorka
- analiza u otopini (*in liquid* tehnika) ili pare iznad uzorka (*headspace* tehnika)
- *statičke* i *dinamičke*

Tablica 3. Sorbensi korišteni u tehnikama ekstrakcije temeljenih na sorpciji analita koje se najčešće primjenjuju u analizi hrane

Tehnika		Sorbens
Dinamička analiza para iznad uzorka	DHS	Tenax TA
Mikroekstrakcija na čvrstoj fazi sa sorbentsom nanesenim na vlakno	SPME	divinilbenzen/karboksen/ polidimetilsiloksan (50/30 µm DVB/CAR/PDMS)
Mikroekstrakcija na čvrstoj fazi sa sorbentsom nanesenim na magnet	SBSE	polidimetilsiloksan (PDMS)
<i>headspace</i> Mikroekstrakcija na čvrstoj fazi sa sorbentsom nanesenim na magnet	HSSE	polidimetilsiloksan (PDMS)

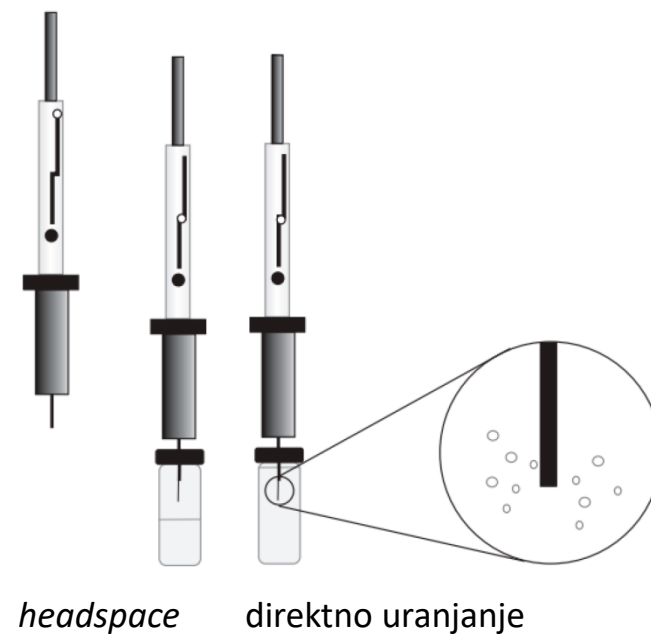

Slika 2. Shematski prikaz tehnika ekstrakcije temeljenih na sorpciji analita

(S. Louw, *Anal Sci Adv.* **2** (2021) 157–170.)

- J. Pawliszyn 1990.; sorpcija analita na sorbens nanesen na SiO_2 vlakno → desorpcija u injektoru GC
- **prednosti:** jednostavna priprema uzorka, „zelena” tehnika, kraća analiza, automatizirana, širok raspon analita, objedinjuje uzorkovanje, ekstrakciju i transport analita do instrumenta
- **nedostaci:** profil hlapljivih spojeva ovisi o uvjetima ekstrakcije, afinitetu analita prema sorbensu i selektivnosti samog vlakna; nizak kapacitet sorpcije, degradacija vlakna, kratak period upotrebe (50-100x) → unutarnji standard

ADSORPCIJA

DESORPCIJA u GC injektoru

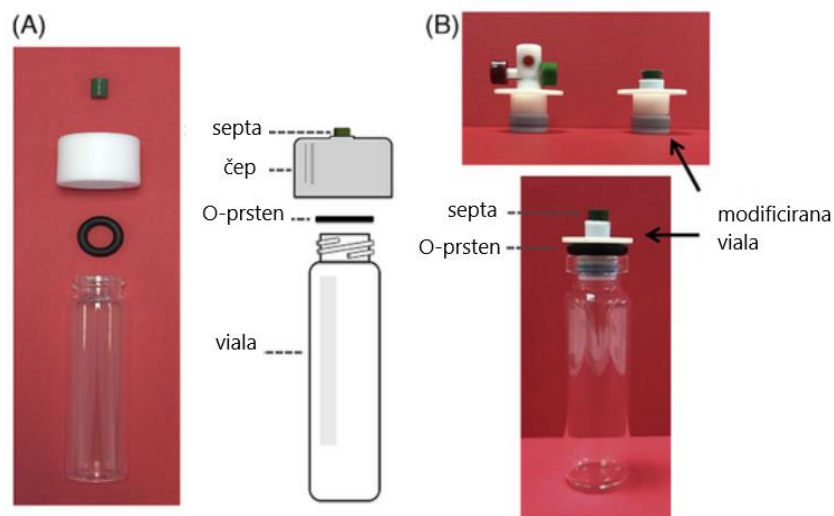

Slika 3. Shema SPME tehnike.

(M. Starowicz, *Separations* **8** (2021) 158.)

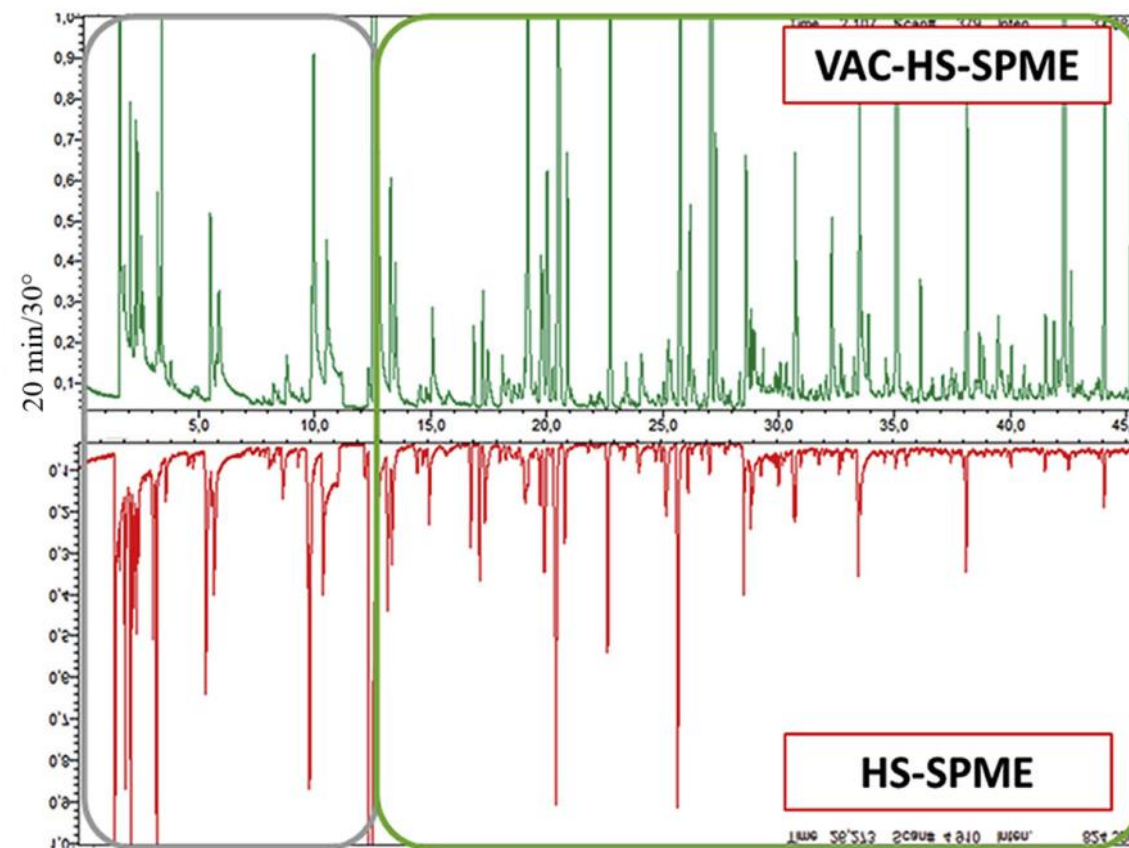
Napredna SPME rješenja:

- SPME Arrow (2015.) - deblji sloj sorbensa → veća osjetljivost
- HS-SPME potpomognut vakuumom (Vac-HS-SPME) → učinkovitija ekstrakcija djelomično hlapljivih spojeva

Slika 4. Primjeri izvedbi HS-SPME tehnike potpomognute vakuumom

(C. Diez-Simon i sur., *J. Chromatogr. A* **1624** (2020) 46119.)

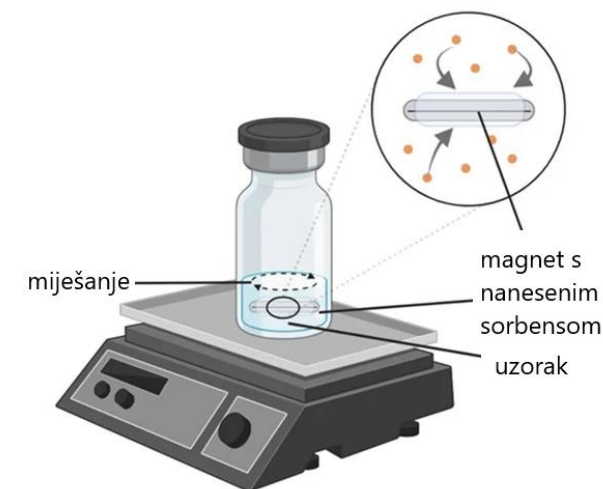
Slika 5. Spektri masa hlapljivih spojeva ekstrahiranih iz ekstra djevičanskog maslinovog ulja tehnikama Vac-HS-SPME i HS-SPME

(S. Mascres i sur., *Anal. Chim. Acta* **1103** (2020), 106-114.)

- Baltussen i sur. 1999. g. → veća količina sorbensa, povećanje učinkovitost ekstrakcije na čvrstoj fazi, vrlo niska granica detekcije (ng L^{-1})
- sorbens nanesen na magnetski mješač u uzorku (SBSE) ili iznad njega (*headspace* SBSE ili HSSE); analiza hlapljivih i djelomično hlapljivih spojeva nepolarnog do srednje polarnog karaktera na razini ultratragova

Tablica 4. Usporedba SPME i SBSE tehnike

	SPME	SBSE
Vrsta matrice	tekućina, plin, krutina	tekućina
Debljina sorbensa	150 μm (DVB/CAR/PDMS)	0,1 -5 mm (PDMS)
Volumen uzorka /mL	0,5 - 20	1 - 100
Vrijeme analize /min	5 - 120	10 - 240
Iskorištenje i osjetljivost	nisko	dobro
Prednosti	jednostavnost, „zelena“ tehnika, automatiziranost	veći kapacitet sorpcije, volumen uzorka i miješanje utječu na učinkovitost ekstrakcije , niska granica detekcije
Nedostatci	nepotpuna ekstrakcija, niži kapacitet sorpcije, degradacija vlakna	dulja ekstrakcija, dodatna desorpcijska jedinica, ponekad dodatna ekstrakcija, manji izbor dostupnih sorbensa

Slika 6. Shema SBSE tehnike

L. M. Rosendo i sur., *Processes* **11** (2023), 243

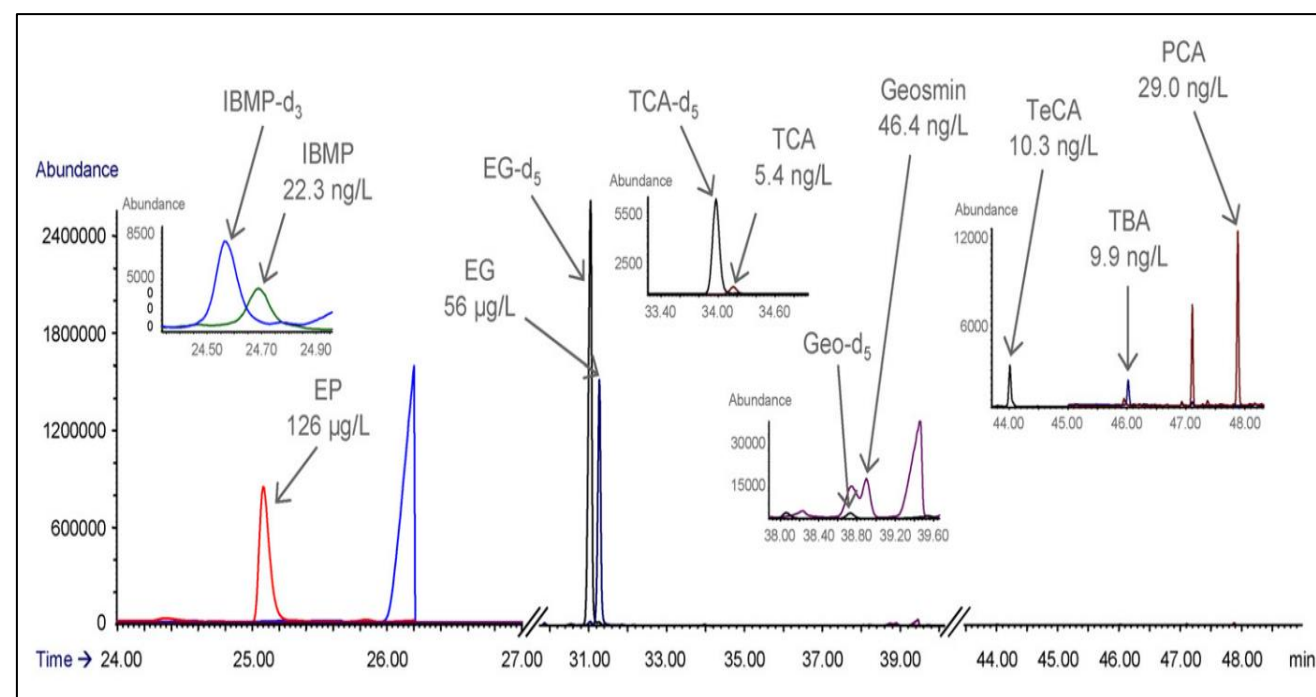
Profiliranje nepoželjnih aroma u vinu tehnikama SBSE i GC-MS

10

(Franc i sur., *J. Chromatogr. A* **1216** (2009) 3318-3327.)

- optimizacija metode (veličina magneta, V uzorka, vrijeme i brzina ekstrakcije, pH i razrjeđenje uzorka)
- SBSE: 10 ml vina, pH 10 + 20 μL standarda (deuterirani analit) $\rightarrow$ 10 mm magnet, 1mm PDMS, 1h/900 rpm/RT
- GC-MS: 30 m $\times$ 0.25 mm $\times$ 0.25 mm HP-5MS, SIM način snimanja

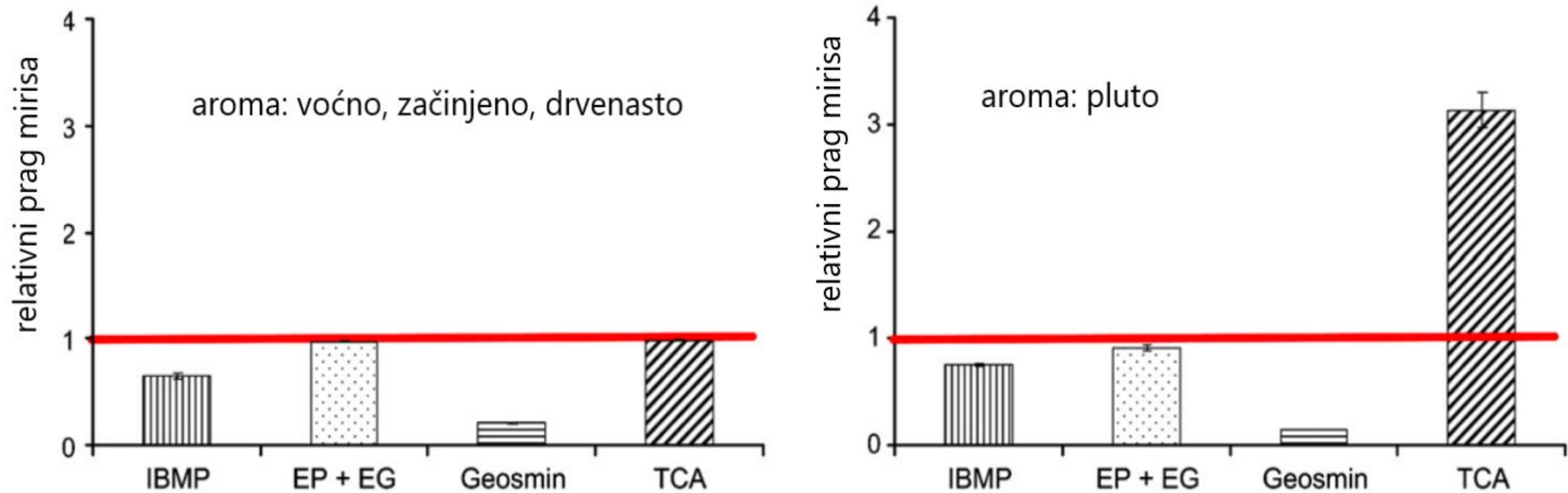
Nepoželjan miris	Prag mirisa
2-isobutil-3-metoksipirazin (IBMP)	15 ng L ⁻¹
4-etilfenol (EP)	430 $\mu\text{g L}^{-1}$
4-etilgvajakol (EG)	33 $\mu\text{g L}^{-1}$
geosmin (Geo)	50 ng L ⁻¹
2,4,6-trikloroanizol (TCA)	3 ng L ⁻¹
2,3,4,6-tetrakloroanizol (TeCA)	35 ng L ⁻¹
2,4,6-tribromoanizol (TBA)	3 ng L ⁻¹
2,3,4,5,6-pentakloroanizol (PCA)	100 ng L ⁻¹

Slika 7. Kromatogram uzorka vina Bordeaux 2005 s dodanim ciljnim spojevima

Tablica 5. Nepoželjni mirisi u vinu

- dobra korelacija analitičkih i organoleptičkih rezultata: devijacije u aromi povezane s određenim nepoželjnim mirisima u koncentracijama iznad praga mirisa

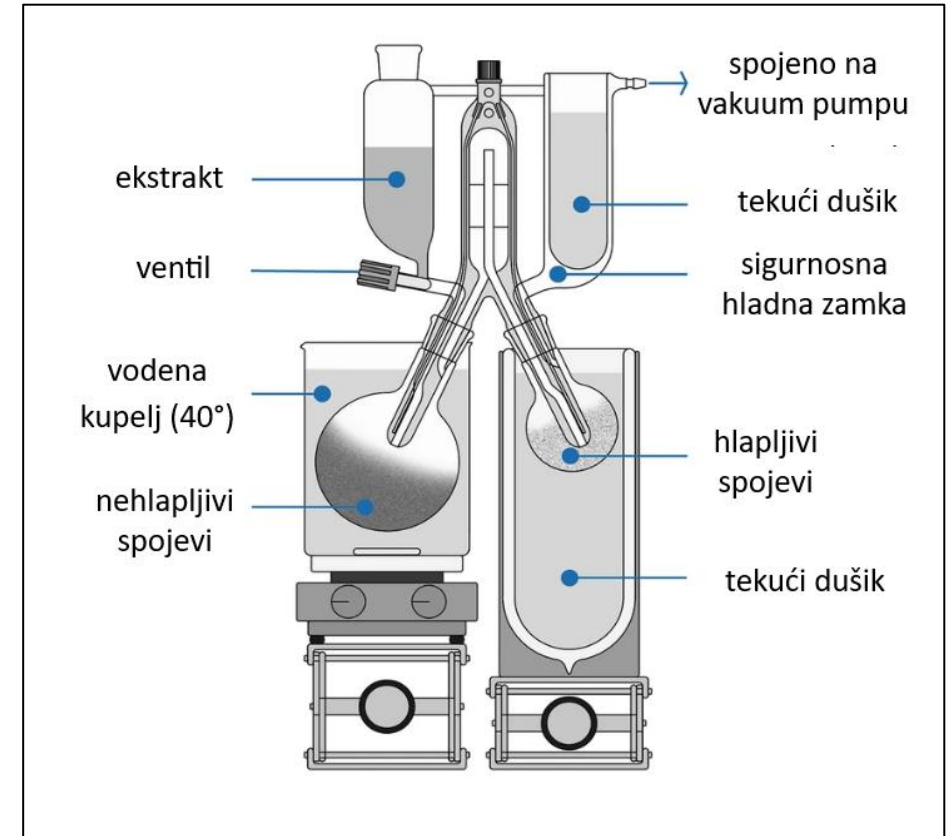
Slika 8. Usporedba koncentracija nepoželjnih aroma u dvije različite boce vina Bordeaux 1999 i pripadajući opis arome

- Likens-Nickerson aparatura (1964.): uobičajena metoda odvajanja hlapljivih spojeva iz vodenih matrica prije analize plinskim kromatografom; temeljena na kombinaciji hidrodestilacije i kontinuirane ekstrakcije organskim otapalom
- ekstrahira gotovo sve arome; nije prikladna za spojeve niske hlapljivosti ni visoko hlapljive; nedostatci: stvaranje nepoželjnih produkata

Slika 9. Likens-Nickerson aparatura

- Engel i sur. 1999. - destilacija hlapljivih komponenti pri nižim temperaturama (40° - 50°) i visokom vakuumu (10^{-2} – 10^{-3} Pa)
→ razdvajanje hlapljivih i nehlapljivih komponenti bez stvaranja nepoželjnih produkata
- dugotrajnija analiza, potrebna veća količina uzorka
- potvrda specifičnih molekula odgovornih za aromu
- SPME i SAFE - komplementarne tehnike, paralelna primjena kako bi se detektirao kompletan raspon hlapljivih spojeva u uzorku hrane

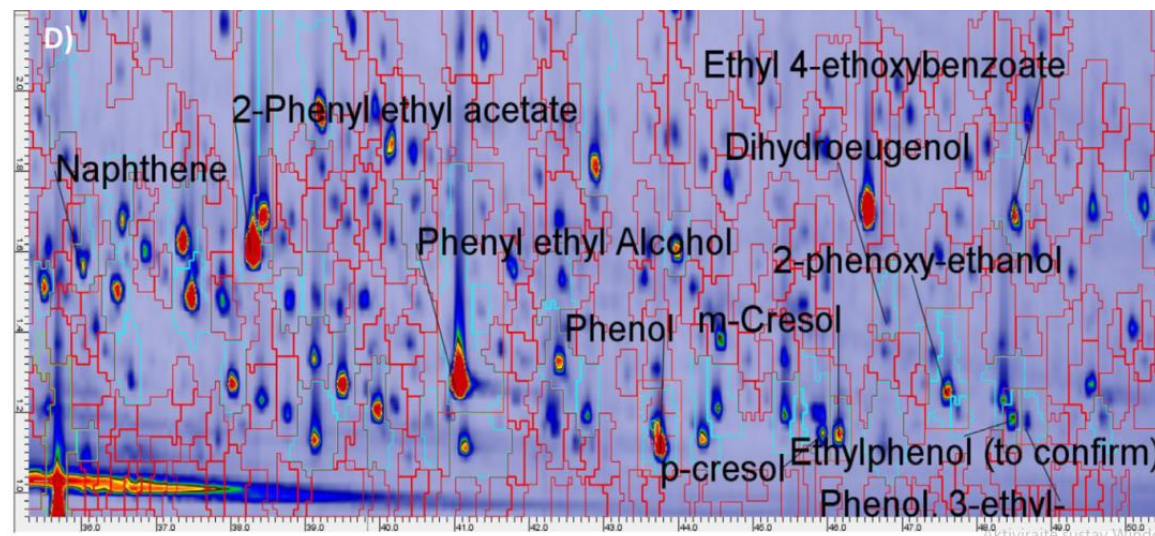
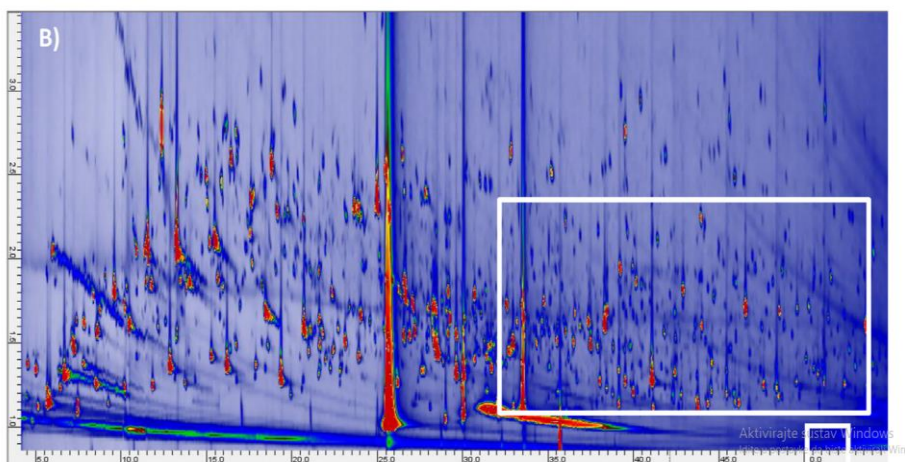
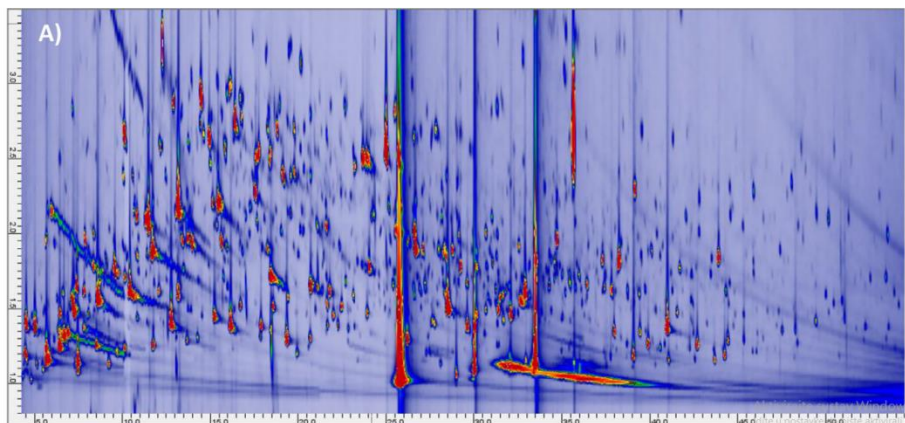

Slika 10. Shema SAFE tehnike

Kemijska karakterizacija nepoželjnih mirisa u kakau

Perotti i sur., *Food. Chem.* **309** (2020) 125561.

- SPME: 1g praha, vlakno DVB/ CAR/PDMS 50/30, 40 min/80°/350 rpm
- 1. kolona: 100% PEG, 2. kolona: 86% PDMS, 7% fenil, 7% cianopropil
- kakao nepoželjnog okusa („smoky”): 56 hlapljivih spojeva u 7-125x većoj koncentraciji nego u uzorcima bez nepoželjnog okusa, 10-ak doprinosi dimljenom okusu (naftalen, fenoli, esteri i alkoholi)

Slika 11. GC×GC-ToF MS profil hlapljivih spojeva iz uzoraka kakaa bez nepoželjnih mirisa (A) i s nepoželjnim mirisima (B) te uvećano područje identificiranih aromatskih i fenolnih spojeva (C)

Spektrometrija masa uz kemijsku ionizaciju pri atmosferskom tlaku (APCI-MS)

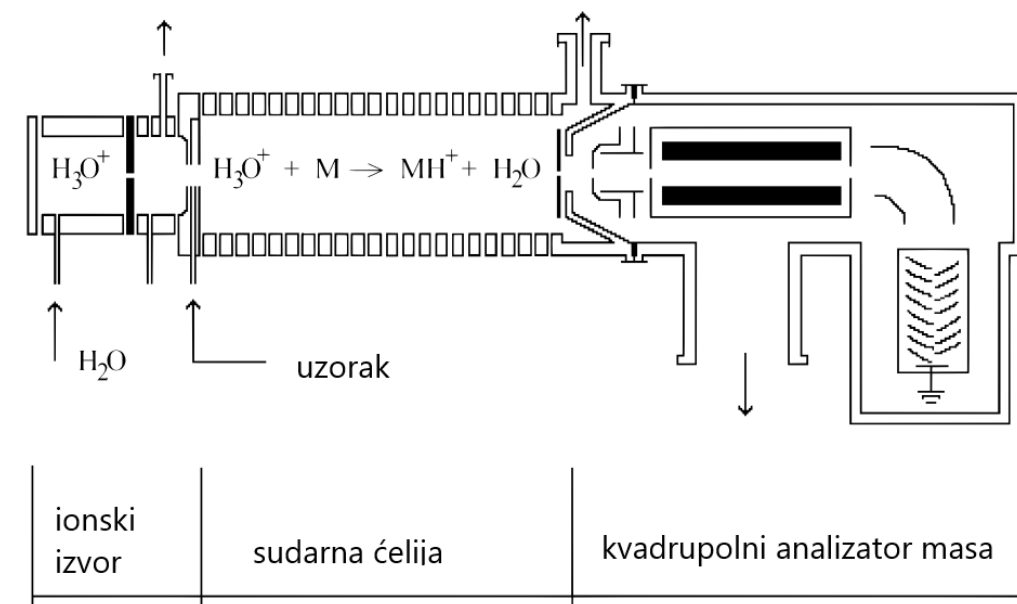
Spektrometrija masa uz ionizaciju prijenosom protona (PTR-MS)

Spektrometrija masa uz ionizaciju izabranim protokom iona (SIFT-MS)

- neinvazivne, brza detekcija hlapljivih spojeva u realnom vremenu, bez prethodne pripreme uzorka i kromatografskog odjeljivanja sastojaka, uzorak se u plinovitom stanju uvodi direktno u sustav i odmah analizira
- blaga kemijska ionizacija (1-2 eV) posredno putem plina reagensa → ne dolazi do jake fragmentacije
- određivanje apsolutnih, niskih koncentracija (ppt) bez primjene kalibracijskih krivulja
- određivanje karakterističnog profila hlapljivih spojeva (*fingerprint*) i brza klasifikacija uzoraka hrane (praćenje brzih procesa u prehrambenoj industriji, tijekom skladištenja, razlikovanje autentičnog od ne-autentičnog proizvoda, praćenje geografskog podrijetla, oslobađanje aroma tijekom konzumiranja hrane u realnom vremenu)

Tablica 7. Glavne značajke tehnika direktne spektrometrije masa primjenjivanih u analizi hlapljivih spojeva u hrani

	APCI-MS	PTR-MS	SIFT-MS
Ionski izvor	elektroda	šuplja katoda	mikrovalno pražnjenje
Ion reagens	$(\text{H}_2\text{O})_n\text{H}^+$	H_3O^+ (NO^+ , O_2^+)	H_3O^+ (NO^+ , O_2^+)
Naboj iona	+/-	+	+/-
Plin	dušik	zrak	dušik ili helij
Reakcijska ćelija	unutar elektrode	protočna sudarna cijev	protočna cijev
Analizator masa	kvadrupol, trostruki kvadrupol	kvadrupol, ToF	kvadrupol

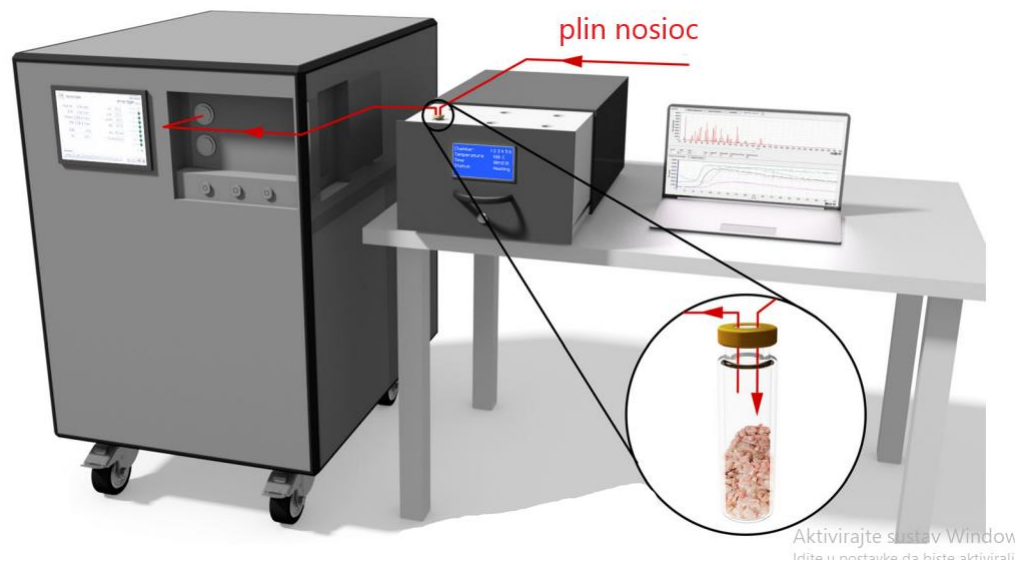
Slika 12. Shema PTR-MS instrumenta
Amann i sur., *Meas. Sci. Rev.* **10** (2010) 180-188.

Brza procjena roka trajanja mesa peradi pomoću PTR-MS tehnike

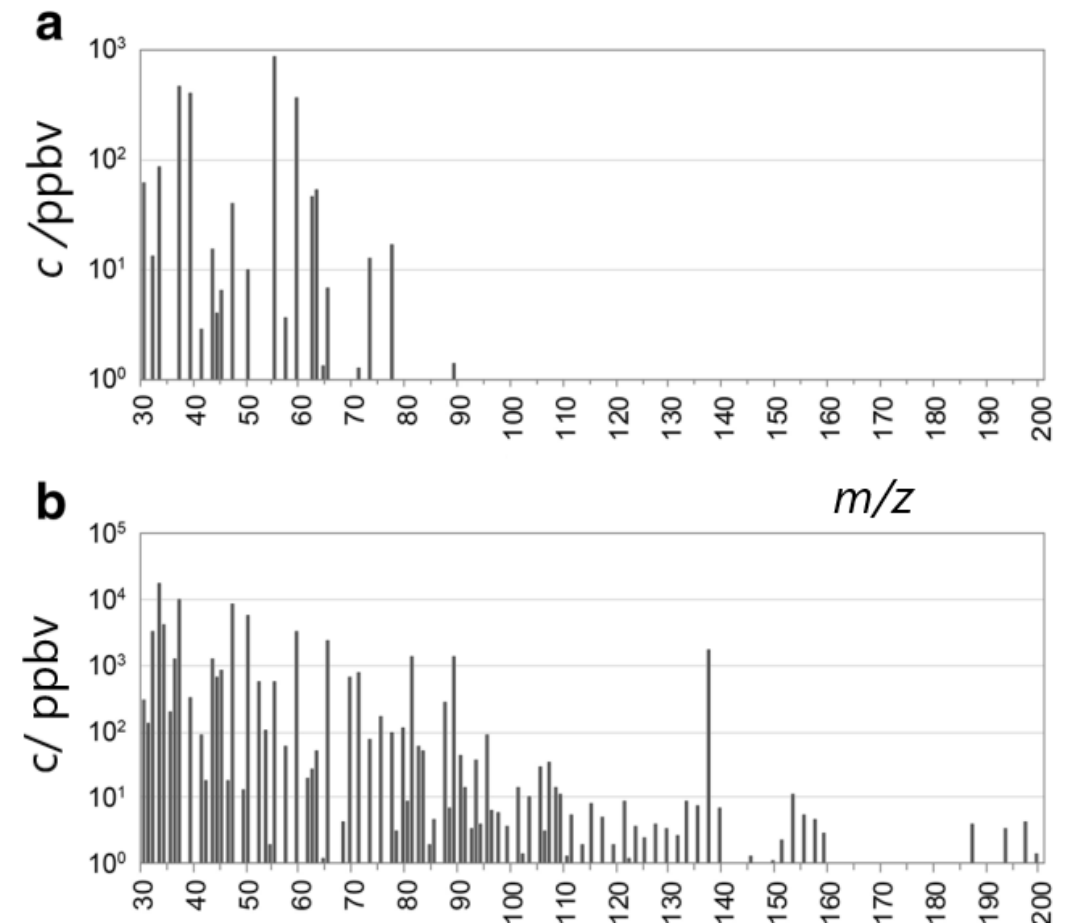
17

Wojnowski i sur., *Food Anal. Methods* **11** (2018) 2085–2092.

- 4g uzorka skladišteno na 4° - analiza tijekom 5 dana
- PTR-MS rezultati uspoređeni s mikrobiološkim mjerenjima – određeni spojevi izabrani kao indikatori za klasifikaciju svježine mesa

Slika 13. PTR-MS instrument

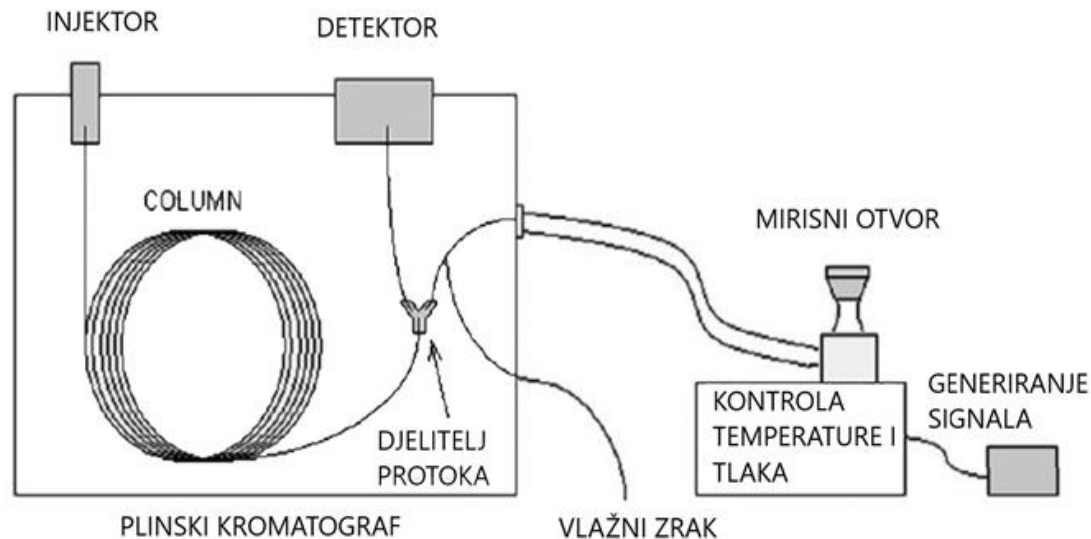

Slika 14. Spektri masa pilećeg mesa
a) prvog i b) petog dana skladištenja

- kombinacija analitičke i senzorske tehnike – uz standardni detektor (MS) koristi se detektor temeljen na ljudskim osjetilima (olfaktometrijska jedinica ili električni nos)

Plinska kromatografija-olfaktometrijska jedinica (GC-O)

- 1964. Fuller i sur.; kasnije poboljššan miješanjem eluiranih spojeva s vlažnim zrakom prije detektiranja olfaktometrom
- detekcija mirisnih tvari: njušenje spojeva eluiranih s kromatografske kolone

Slika 15. Shema vezane tehnike plinski kromatograf-olfaktometrijska jedinica

MIRIS

prag mirisa = najniža koncentracija koja se može detektirati osjetom mirisa (trenirani panelisti)

intenzitet kao funkcija koncentracije

kvalitativni **opis mirisa**

- Analiza razrjeđenja ekstrakta arome (AEDA):**

faktor razrjeđenja arome FD

- Kombinirana metoda temeljena na hedonističkom doživljaju (CHARM):**

analiza razrjeđenja + trajanje mirisa

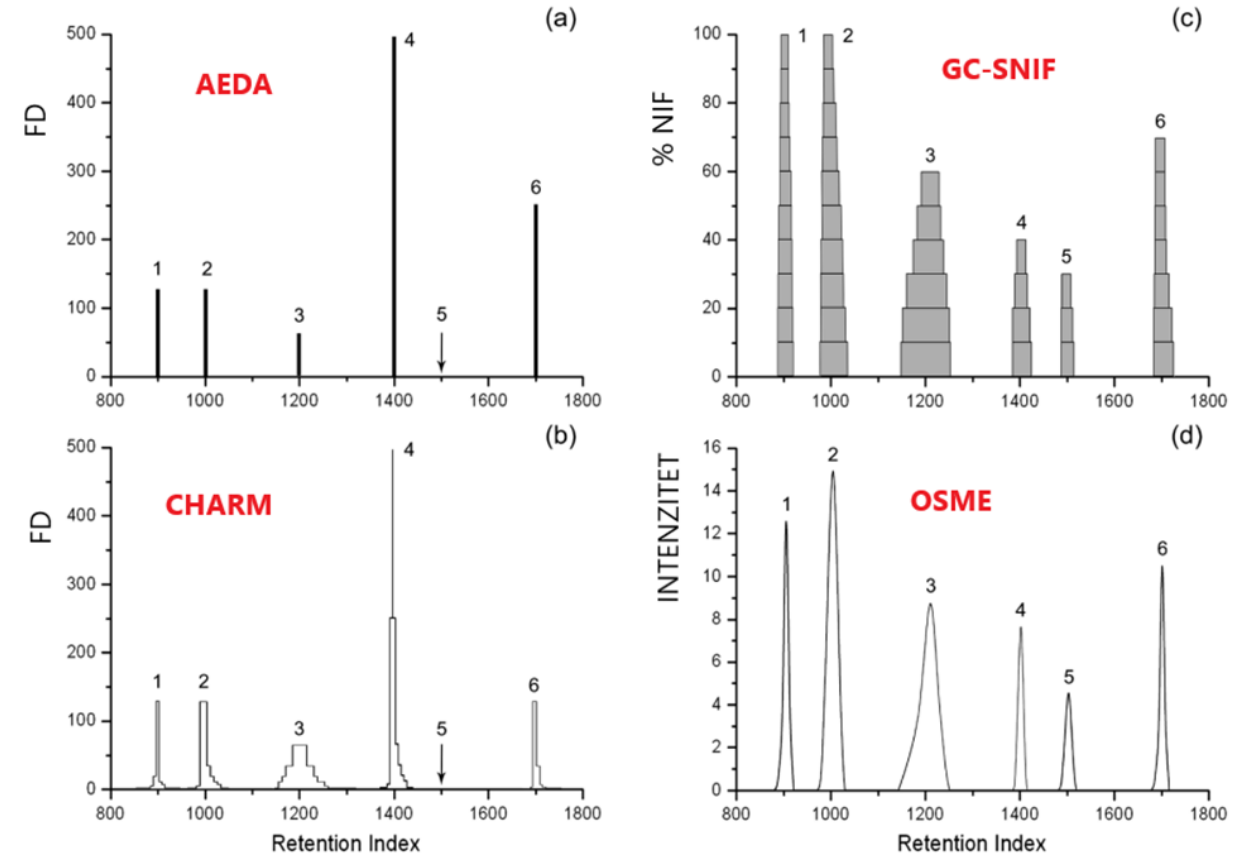
- Određivanje specifičnog intenziteta mirisa (OSME):**

intenzitet i vrijeme trajanja osjeta arome

- Frekvencija detekcije (GC-SNIF):**

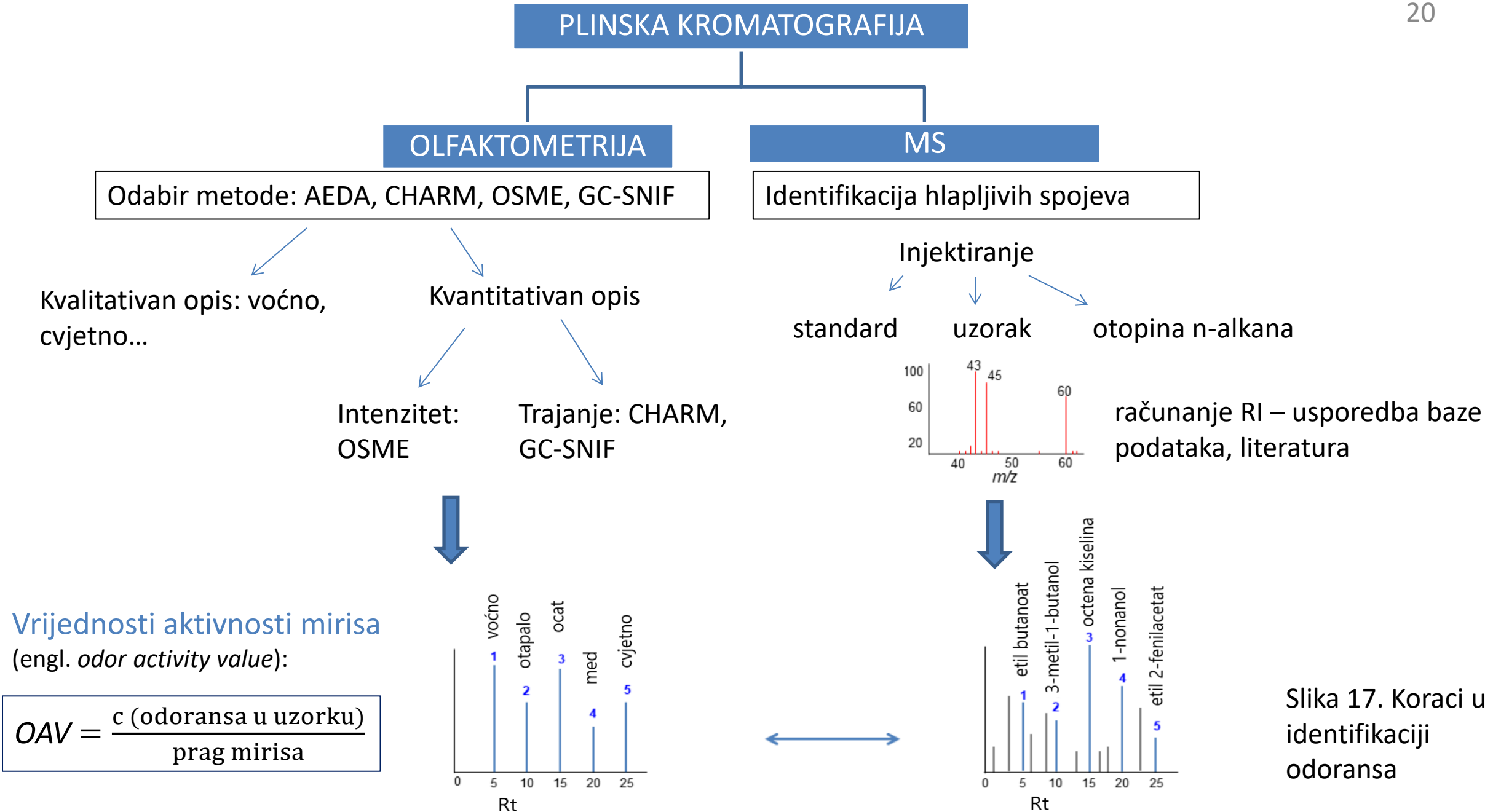
visina signala (NIF) = broj panelista koji su detektirali miris

površina signala = NIF × vrijeme trajanja mirisa

Slika 16. Aromagrami dobiveni s 4 različite metode

Delahunty i sur., *J. Sep. Sci* **29** (2006) 2107-2125.

Slika 17. Koraci u identifikaciji odoransa

Zaključak

- aroma: rezultat karakteristične kombinacije odoransa, doprinos svakog određen koncentracijom i pragom mirisa
- točna i precizna kvantifikacija ključnih odoransa zahtjevna zbog velikih razlika u koncentraciji, hlapljivosti i kemijskoj stabilnosti
- GC-MS/O - standardna tehnika analize hlapljivih spojeva u hrani
- korištenje naprednih tehnika (GC×GC-ToF MS , GC-IMS) → bolje razdvajanje analita, veća osjetljivost, točnije određivanje aromatskog profila hrane
- očekuje se daljnji razvoj postojećih tehnika ekstrakcije i instrumentalnih analiza (poboljšanje i minijaturizacija/automatizacija uređaja, skraćivanja vremena analize, postizanja veće osjetljivosti i selektivnosti)

HVALA NA PAŽNJI!